

אנו שמחות להגיש לקוראים ולקוראות את הגיליון השלושה עשר של כתב העת **הגירה**, כתב עת מקוון היוצא לאור בחסות המכון להגירה ושילוב חברתי של המרכז האקדמי רופין, בשיתוף עם קהילת הגירה ודמוגרפיה באגודה הסוציולוגית הישראלית. ברצוננו להביע את תודתנו לפרופ' אביעד קלינברג, נשיא המרכז האקדמי רופין, על התמיכה המתמשכת בכתב העת.

בהתאם לאופיו הרב-תחומי של כתב העת, גיליון זה כולל שבעה מאמרים המתמקדים במבחר תחומי מחקר כגון היסטוריה של ישראל והמזרח התיכון, סוציולוגיה, דמוגרפיה, עבודה סוציאלית ובריאות הנפש. נושאי המחקרים המובאים כאן נוגעים בסוגיות מרכזיות בחברה הישראלית שהן רלוונטיות מאוד לשיח המחקרי והציבורי העכשווי.

מחקרם של ינון כהן, יצחק הברפלד, סיגל אלון, מירי אנדבלד ואורן הלר על **פערים אתניים בהשכלה גבוהה ובהכנסה בקרב יהודים בני הדור השני והשלישי בישראל** עוסק בסוגיה חשובה בחקר ההגירה הנוגעת לתהליכי אסימילציה כלכלית המתרחשים בחברה הקולטת. המחקר מסתמך על נתונים מנהליים של יותר ממיליון גברים ונשים בני 25–43 בשנת 2018 ומשווה פערים בהשכלה אקדמית ובהכנסה מעבודה בין אשכנזים למזרחים בני הדור השני והשלישי בישראל. הממצאים מלמדים כי יתרון האשכנזים על מזרחים בהשכלה ובהכנסה בדור השני אינו קטן יותר בקרב בני הדור השלישי, ואף גדול יותר כאשר מדובר בהשכלה אקדמית, בעיקר בקרב גברים. עוד עולה מהמחקר כי בשני הדורות הפערים האתניים בהשכלה אקדמית קטנים יותר בקרב קבוצות גיל צעירות, ומכאן עולה כי הפער האשכנזי-מזרחי הצטמצם לאורך זמן, אם כי לא בין כלל הדור השני והשלישי להגירה. באשר להכנסה מעבודה, בשני הדורות אשכנזים מרוויחים יותר ממזרחים; הפער הגולמי בהכנסות גדל עם הגיל, ומגיע ל-20% כמעט בקרב גברים בני 43, השנתון המבוגר ביותר שנחקר במאמר. הממצאים מראים כי היתרון הגולמי האשכנזי נובע כולו מהיתרון האשכנזי בהשכלה אקדמית. ברם, כאשר ההשכלה האקדמית מפוקחת, הכנסתם של מזרחים אינה נמוכה מזו של אשכנזים, ומקרים אחדים אפילו גבוהה יותר מזו של אשכנזים בעלי תכונות מדידות זהות. עוד עולה מהמחקר כי בשני הדורות ההשכלה וההכנסה של בעלי מוצא אתני מעורב דומות יותר לאלה של אשכנזים מאשר לאלה של מזרחים.

המחקר של לודמילה רובינשטיין, יוליה מירסקי וורד סלונים-נבו על **תהליכי הסתגלות משפחתיים בקרב עולים מחבר העמים** מתאר את התהליכים המתרחשים לאורך זמן במשפחות שהיגרו מחבר העמים לישראל. המחקר בוצע בשיטה איכותנית בשנים 2001–2008 וכלל 35 ראיונות עומק מובנים למחצה שנערכו על פני שבע שנים לאחר ההגירה עם בני זוג משש משפחות. הממצאים מלמדים כי הסתגלות של משפחות בהגירה היא תהליך דינמי וכי המשבר אינו מתרחש מיד לאחר ההגירה אלא בין השנה השנייה לרביעית. ממצאי המחקר מגלים שבשנה הראשונה לאחר ההגירה היחסים בכל המשפחות השתפרו והתאפיינו בתחושת לכידות ובתקווה. אולם בין השנה השנייה לשנה הרביעית מתרחשת תקופה סוערת המאופיינת במשברים ובקונפליקטים. החוקרות מזהות שני דפוסים עיקריים של תגובה למשבר: דפוס של שמירה על המבנה המשפחתי הקיים ודפוס של שינוי המבנה ויצירת מערכות משפחתיות חלופיות. במשפחות שבהן תפקידיהם ומעמדם של בני המשפחה השתנו בקיצוניות לאחר ההגירה היה קשה יותר לשמור על האיון המשפחתי. שבע שנים לאחר ההגירה הן משפחות ששמרו על המבנה ההתחלתי והן אלו ששינו אותו מגיעות לאיון מחודש. גמישות של בני המשפחה בחלוקת התפקידים ותמיכה של בני הזוג זה בזה מסייעת למערכת המשפחתית להתגבר על המשבר ולהתאים את עצמה למציאות המשתנה.

מאמרם של אילן ג'מס הוגסטון ואנסטסיה גורודזייסקי **נטייה מינית ועמדות כלפי מהגרים**

במערב אירופה בוחן עמדות של להט"בים (לסביות, הומואים וביסקסואלים) והטרנסקסואלים כלפי מהגרים והגירה במערב אירופה. המאמר בוחן בייחוד באיזו מידה השתייכות לקבוצת חוץ בגלל נטייה מינית משפיעה על העמדות כלפי מהגרים, שהם קבוצת חוץ בשל ארץ הלידה שלהם. הניתוח האמפירי מבוסס על נתוני הסקר האירופי החברתי של השנים 2002–2016 שנערך ב-12 מדינות במערב אירופה. למאמר שתי תרומות עיקריות. ראשית, הוא מקדם את הדיון בנטייה מינית כמנבא סוציו-דמוגרפי של עמדות חברתיות ופוליטיות בכלל ועמדות כלפי מהגרים והגירה בפרט. שנית, החוקרים מציעים במאמר הסבר על המנגנונים העומדים בבסיס הקשר בין נטייה מינית לעמדות כלפי מהגרים והגירה המבוסס על תאוריית **יחסים בין קבוצות**. במחקר נבדקים באופן אמפירי שני מנגנוני תיווך אפשריים של הקשר בין נטייה מינית לעמדות מדירות כלפי מהגרים והגירה: (1) עמדת שוליות תרבותית (cultural marginality position) ו-(2) אידיאולוגיה פוליטית (שמאל-ימין).

מהממצאים עולה כי להט"בים המתגוררים עם בני/ות זוגם מביעים עמדות חיוביות כלפי מהגרים והגירה יותר מאשר הטרנסקסואלים המתגוררים עם בני/ות זוגם. תפיסות של אפליה קבוצתית (על רקע מיני) תיווכו את הקשר בין נטייה מינית לעמדות כלפי מהגרים והגירה. הממצאים מאששים את ההשערה הנגזרת מתאוריית השוליות התרבותית (Fetzer, 2000), ולפיה להט"בים מביעים עמדות חיוביות כלפי מהגרים והגירה יותר מאשר הטרנסקסואלים. זאת מכיוון שלהט"בים רואים בעצמם קבוצה המופלה לרעה, ולכן יש להם נטייה להביע אהדה כלפי מיעוטים וקבוצות מופלות אחרות כגון מהגרים. נוסף על כך, ממצאי המחקר מראים שבקרב להט"בים קיימת נטייה חזקה כלפי אידיאולוגיה פוליטית שמאלית יותר מאשר בקרב האוכלוסייה ההטרנסקסואלית. עם זאת, תפקידה של אוריינטציה פוליטית כמנגנון שעשוי להסביר את הקשר בין נטייה מינית ובין עמדות כלפי מהגרים והגירה הוא מינורי ביותר.

מאמרו של זאב מירון **"אנו עולים ושרים"? חבלי הקליטה של המשורר יעקב כהן** מתמקד בקשיים הייחודיים שאינטלקטואל מבוגר הבוחר להעתיק את מקום מגוריו לארץ חדשה נאלץ להתמודד עימם ובוחר מהי חוויית ההתערות שלו בחברה הקולטת. כדי לענות לשאלה זו החוקר עוקב אחר חבלי הקליטה של המשורר יעקב כהן (1881–1960) בארץ ישראל המנדטורית ובעשור הראשון למדינה ומציג אותם כדוגמה לקשיים שעברו על מהגרים אינטלקטואלים מבוגרים בתקופה זו. כהן עלה לארץ מפולין בהיותו בן 53, לאחר שביסס את מעמדו כמשורר מרכזי בתנועה הציונית. הוא נמנה עם מחיי השפה העברית, ובארץ זכה לקבלת פנים חמה ואומץ אל חיקה של מפלגת השלטון מפא"י. עם זאת, כתביו ומכתביו חושפים את קשיי המהגר המבוגר להתערות בתרבות הקולטת, ועולות מהם תחושות ניכור כלפי הווי החיים הארץ-ישראלי, המקשות עליו להפוך לבשר מבשרה של החברה הקולטת. פערי המנטליות שבין המהגר היהודי-פולני המבוגר ובין הצעירים ילידי הארץ עמדו לו לרועץ, והוא, שנחשב טרם עלייתו לאחד הכותבים הפופולריים בקרב קוראי העברית, גילה כי בארץ אין דורש ליצירותיו. צעירי הארץ חשו כי כתיבתו מנותקת מחייהם וכי כתביו מבטאים עולם תרבותי זר לסביבתם התרבותית ולחווייתיהם האישיות. עבור כהן, העולה הקשיש, הניסיון לגשר על פערי התרבות ועל פער דורות התגלה כניסיון עקר. תהליך עלייתו וקליטתו של המשורר יעקב כהן מצביע אפוא על הקשיים הייחודיים העומדים בפני מהגר מבוגר הנדרש להתגבר גם על פער הדורות ועל גילנות בקרב החברה הקולטת.

מאמרו של ג'מאל עדוי **הגירה מפלשתינה לאמריקה: 1876–1945 – גורמי דחיפה**

עוסק בתופעה שלא זכתה עד כה למחקר מעמיק. המאמר שופך אור על מכלול גורמי "הדחיפה" ו"המסייעים" שהשפיעו על הגירתם של פלסטינים אל ארצות הברית משלהי המאה ה-19 ועד מלחמת

העולם השנייה. מהגרים אלה התגוררו בעיקר באזור ירושלים ובעיירות הסמוכות לה (בית לחם, בית ג'אלא ורמאללה) וכן בנצרת ובצפת ובכפרים הסמוכים לה (אל-ג'ש [גוש חלב], פסוטה כפר יאסיף ועוד). הגירה זו התרחשה בגלל שני גורמים שפעלו בעת ובעונה אחת: אובדן מקורות תעסוקה ופרנסה ונטל המיסים הכבד. גורמים אלה דחפו פלאחים רבים להגר כדי לחפש אחר מקורות פרנסה ומחיה. ממצאי המחקר מראים כי שנת 1913–1914 הייתה שנת השיא בהגירה מפלשתינה. תחילה היגרו ממנה הצעירים שרצו ליצור לעצמם בסיס כלכלי בארצות הברית נוכח ההזדמנויות הכלכליות שם, ולאחר מכן יצאו בעקבותיהם משפחות רבות. נוסף על התמורות הכלכליות, המאמר דן גם בחשיבות של גורמים מסייעים להגירה כגון פעילות המיסיונרים האמריקנים הן במישור החינוכי והן במישור הדתי, שיצרה מודעות והקלה את הקליטה בארץ היעד, וכן בחשיבותה של התפתחות כלי השיט בשנים 1840–1920, שסייעה בהעברת מהגרים בביטחון ובמהירות ובמחירים סבירים. גורמים אלה היוו חלק חשוב בהאצת ההגירה הפלסטינית לארצות הברית.

בחלק השני של הגיליון (סקירת ספרות) מופיע המאמר **הגירה וסכיזופרניה: תמונת מצב בעולם ובישראל** מאת יבגני קנייפל הסוקר את הספרות התאורטית והאמפירית העדכנית העוסקת בקשר בין הגירה לסכיזופרניה ודן בה תוך כדי השוואה בין המצב במדינות המערב השונות ובין המצב בישראל. סקירת הספרות הנרטיבית משני העשורים האחרונים (2000–2020) בוצעה באמצעות חיפוש במאגרי המידע PubMed, PsycInfo ו-Google Scholar. בסקירה אותרו ונותחו 64 מאמרים העוסקים בקשר בין הגירה לסכיזופרניה בעולם ובישראל. מחקרים ממערב אירופה הראו כי בני הדור הראשון והשני להגירה נמצאים בסיכון לפתח סכיזופרניה והפרעות פסיכוטיות אחרות פי 2–3 יותר מאשר האוכלוסייה המקומית. הסיכון היחסי עולה כאשר מדובר במהגרים ממדינות מתפתחות בעלי שונות פיזית ותרבותית מובחנת מילדי ארץ היעד. מחקרים מישראל מצאו שמהגרים נמצאים בסיכון גבוה לחלות בסכיזופרניה, בייחוד קבוצות מודרות כגון עולי אתיופיה. אך סיכון זה פוחת כאשר מדובר בבני הדור השני להגירה. מבין ההסברים התאורטיים המוצעים נראה כי הגישה של תבוסה/הדרה חברתית יכולה להסביר בצורה הטובה ביותר את הממצאים בישראל ובמדינות מערביות אחרות. מחקרים אפידמיולוגיים הבוחנים את הקשר בין הגירה לסכיזופרניה יכולים לתרום לאיתור גורמי סיכון חברתיים המעורבים בהתפרצות מחלות נפש קשות. הגברת תמיכה חברתית ושיפור בהנגשת שירותי בריאות הנפש הם צעדים חיוניים לצמצום תופעה זו.

בחלק השלישי (מאמרים מתודולוגיים) אילת קסטרו מציגה במאמרה **מתודולוגיה חדשה לאמידת הגירה בין-לאומית של ישראלים בלמ"ס** מתודולוגיה חדשה של הלמ"ס לאמידה מהימנה ואחידה של היקפי ההגירה הבין-לאומית של ישראלים. כדי לשפר את הסטטיסטיקה הלאומית בנושא בהתאם לשינויים גלובליים בדפוסי הגירה ולהתקדמות הטכנולוגית, הלמ"ס מעדכנת את ההגדרות של הישראלים הכלולים בסטטיסטיקת ההגירה הבין-לאומית. נוסף על כך, הלמ"ס מתכננת לעדכן את תדירות הפקת הנתונים הללו לרמה חודשית. קסטרו עורכת השוואה בין המתודולוגיה החדשה למתודולוגיה הנוכחית (טרם השינוי) ומנתחת את ההבדלים ביניהן. נמצא כי אומדן הישראלים היוצאים מהארץ לטווח ארוך גבוה פי 2.4 בממוצע במתודולוגיה החדשה מאשר במתודולוגיה הנוכחית; וכי האומדן של הישראלים החוזרים גבוה פי 2.7 בממוצע במתודולוגיה החדשה מאשר אומדן החוזרים במתודולוגיה הנוכחית. כמו כן, מוצגים ההבדלים באומדני האוכלוסייה וקצב גידולה שהוכנו לפי המתודולוגיה הנוכחית ולפי המתודולוגיה החדשה. יש חשיבות רבה להגדרה ולאמידה של אוכלוסיית הישראלים המהגרים בהכנת אומדני אוכלוסייה, בהגדרת אוכלוסיית מפקד האוכלוסין, ביצירת מסגרות דגימה של אוכלוסיות

לסקרים השונים ובגריעתם מקבצים מנהליים. כמו כן, אוכלוסיית המהגרים מעוררת עניין ציבורי ואקדמי רב המתבטא בביקוש רב לנתונים ולמחקרים בנושא. המאמר יהווה ללא ספק מקור חשוב הן לאקדמאים והן לאנשי ציבור העוסקים במדיניות ההגירה.

הגירה נכלל ברשימת כתבי העת המוכרים על ידי ות"ת להערכה ולקידום של מרצים.ות. מדובר בכתב עת יחיד במינו בתחום במרחב האקדמי בישראל. ב-13 גיליונותיו פורסמו עד כה עשרות מאמרי מחקר, רובם בעברית וחלקם באנגלית, אשר פיתחו תשתית להוראת נושא ההגירה במוסדות להשכלה גבוהה. מערכת כתב העת יוזמת לעיתים גיליונות מיוחדים, שהובילו בעבר לאסופות מאמרים עדכניים בנושאים מגוונים בתחום ההגירה. הגיליון הבא – גיליון 14 – יחגוג עשור לכתב העת.

ברצוננו להודות לרותם רז ולדיאן רום על העריכה הלשונית של המאמרים בגיליון זה. כמו כן, אנו מודות מקרב לב לכל השופטים והשופטות של המאמרים בגיליון זה. תרומתכם.ן חשובה מאוד לשימור על רמה אקדמית גבוהה של המאמרים המתפרסמים **בהגירה**.